

MAGYAR-HOLLAND SZEMLE

TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP

FELELŐS SZERKESZTŐ:
VIDOR MARCEL

Szerkesztőség: VIII., ÜLLŐI-ÚT 4.
Kiadóh.: VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 78.
TELEFONSZÁM: 22—21., 128—83.

Mit tanítanak a hollandiak hazájukról.

⟨Felolvasás a Magyar Földrajzi Társaság didaktikai szakosztályának 1926 december 9-én Budapesten tartott ülésén.⟩

Irta: Borosnyay Károly.

Hollandusok! Tengerlegyőzők,
Földetteremtő földmegőrzők,
Nem szám szerint, de szív szerint nagyok,
Földön, vízen elismert hősök,
Erköcsben, észben, hű erősök,
Mi, kikre jóságtok ragyog:
Karunkat s szívünket kitarva
Üdvözlünk benneteket, árva,
Kirablott, kínozott magyarok!

Kiváló költőknek, Kozma Andornak, eme hollandi*) nyelvre is lefordított sorai tűnnek Ófelségének, Vilma hollandi királynőnek a szemébe, valahányszor hágai palotája szobortermén áthalad, arról a szép üvegfestményről, melyet a magyar kir. kormány ajándékozott a királynőnek 25 éves uralkodói jubileuma alkalmából.

Az üvegfestmény — Nagy Sándor és Róth Miksa alkotása — azt a három nevezetes eseményt örökíti meg, amikor Hollandia segítségünkre jött. A kép baloldalán áll de Ruyter admirális, amint a 250 év előtt gályarabságra ítélt magyar vértanúkat kiszabadítja. A kép jobboldalán a 200 év előtt a II. Rákóczi Ferenc fejedelemmel tárgyaló hollandi követséget látjuk, míg a kép közepén Vilma, hollandi királynő köré egy csomó magyar gyermek sorakozik, hogy virágot hintsen a jószág királynője elé.

*) Hollandi és nem holland, mert amint Svájc lakói svájciak és nem svájciak. Borsod vármegye lakói borsodiak és nem borsodok, úgy Hollandia lakói hollandiak és nem hollandok.

Sok-sok magyar szülő háláját akarjuk kifejezni akkor, amikor eredeti hollandi adatok alapján igyekszünk e kérdésre megfelelni: *Mit tanítanak a hollandiak hazájukról?* Úgy hiszem, hogy e kérdésre adandó feleletem egyúttal felelet lesz arra a másik kérdésre is: Mit tanítsunk mi, magyar tanárok, Hollandiáról?

De nemcsak a hála, hanem az okos belátás is erre készítet, mert ha már Ausztria gyámkodásától megszabadultunk, szabaduljunk meg attól a többé-kevésbé jogos vádtól is, hogy a magyar kultúra csupán a germán kultúra szócsove. Nekünk, a csonkán is függetlenné vált Magyarországnak, kötelességünk, hogy a Hamupipőke lealázó, de kényelmes szerepéből kiesve, a németektől átvett ismereteinket revideáljuk és legalább barátainkat közvetlen adatok alapján, a saját szemünkkel ismerjük meg.

Ezért tettem önök elé Hollandia iskolai fali térképét (melyet *Magnée Péter* hágai kereskedő ajándékozott a miskolci állami reáliskolának) és az, amit mondani fogok, valamivel bővebben mind megtalálható *Schuiling* deventeri gimnáziumi tanár *Onze aarde* című középiskolai földrajzi tankönyvének I. kötete 10. kiadásában.*)

Kedves kötelességet teljesítek, amidőn e helyen is köszönetet mondok Mr. M. Zeldenrust tanár úrnak, a hágai gimnázium geográfusának, aki a hollandi tájszók megmagyarázásával igen becses szolgálatokat tett.

Hollandia rövid leíró földrajza.

Hollandia, helyesebben *Nederland* mélyfekvésű ország (nevét is innen kapta), mely a határos német, belga és francia hegyvidék lábánál van. Ez a hegyvidék csak Dél-Limburgban nyúlik át Hollandia területére, ahol a 320 m. magasságot is eléri. Ez Hollandia legmagasabb vidéke. Az ország északi és nyugati oldalán az Északi-tengert látjuk, mely a hollandi partoknál sekély és több helyen mélyen belenyúlik a szárazföldre. Fenekének folytatásai azok a mélysíkok, amik a tenger színénél mélyebben vannak és csak mesterségesen, védőgátakkal tarthatók szárazon. Ha a tenger színe csak 10 m.-rel is emelkednék, Hollandia mai területének háromnegyed része víz alá jutna.

A legmélyebb részek a legfiatalabbak is, alluviális, áradmányos eredetűek. A dombvidék diluviális eredetű. E dilu-

*) Előadó nemcsak *Schuiling* könyvét mutatta be, de *Beckman* en *Schuiling* hozzátartozó atlaszát, továbbá Hága városának térszínrajzát és Hollandia hegy- és vízrajzi fali térképét (1:200.000 arányban) is, melyet előadó tervezett, rajzolt és festett ki 16 színben. E térképet, mely az *első* ilyenmü magyar nyelvű fali térképe Hollandiának, a szakörökben nagy elismeréssel fogadták.

viális rétegekre néhol folyóhordalék, *iszapos agyag* („*rivierklei*“) került. A tenger mellékén a folyami iszapvidéket a *mély tözeglápok* (laagveen) váltják fel. Hollandia e része egykor nagy vizenyős mocsár volt, mit a homokbuckák sora, a *dünák* védtek a tengertől. Ezt a természetalkotta gátat a tenger több ponton áttörte és a betóduló tengervíz *tengeri fövenyt* (zeeklei) rakott le.

Talajnemek szerint tehát Hollandiát négy tájra osztják és pedig:

- I. a *diluvium* és régibb eredetű rétegek vidékére,
- II. a *diluvium* fölött levő *folyami iszap* (a *rivierklei*) árterületére,
- III. a *dünák* vidékére és végül
- IV. a *tengeri föveny* (zeeklei) és a *mélylápok* (laagveen) vidékére. (Folytatjuk.)

A hollandi nyelv.

Az a megállapítás, hogy Ádám és Éva a Paradicsomban hollandusul beszéltek, a XVI. században élő Johannes Goropius Becanustól (Jan van Gorp Hilvarenbeek) ered. Saját találmányu etymológiájára támaszkodva kijelentette, hogy az első ember, akibe Isten levegőt, hollandusul „*ademet*“ fújt, ezért nevezteték Ádámnak. Családja a tudóst saját etymológiájával verte meg, amikor hosszú, hajlott orrára célozva a derék Becanust Bek-aan-Neusnek (ormányosnak) nevezte el. A hollandi nyelvet azonban csak ez egyetlen alkalommal magasztalták így föl, ellenben annál gyakrabban alázzák meg, amikor megfosztják az „önálló nyelv“ jellegétől és a német nyelvből származtatják. C. A. X. G. F. Sicherer, leideni író szerint ugyan a német és hollandi nyelv: „*een zusje en een broertje*“ (fivérke-testvérke), elcserélni azonban bizonyára nem lehet őket. Ilyen mondatot persze, mint: *ik heb honger* (ich bin hungrig — éhes vagyok) megért a német, az ó-svéd nyelvben is ilyenformán hangzik, de tévednek, ha azt gondolják, hogy minden tanulás nélkül, egyszerű plattdeutsch segítségével a hollandi írást megérthetik. A beszéd pedig még veszélyesebb terület számukra. Ilyesmit hallunk például: „A teapótlék a medvék és tollak leveleiből készül“. Az illető a német Beere-t (bogyó) Bär-nek (medve) gondolja és a Pflaumen-t (szilva) tollnak. A Beeren hollandul Bessen és a Pflaumen: pruimen (németül pluimen — tollak), innen a félreértés.

Sicherer könyve két barátnő párbeszédét közli, akik hosszú idő után látják viszont egymást. Az egyik: hollandi nő, aki Németországban elfelejtette hazája nyelvét, a másik évek óta Hollandiában élő német hölgy. A szócserék, hamis hasonlatok, lehetetlen szóképzések és szócsonkitások csak úgy kergetik egymást, ember legyen, aki a rettenetes zagyvalékokot megérti!

Meg kell gondolni azt is, hogy a hollandi mindent „másként” mond. Mondatokat csonkit, átcsoportosít stb. Az egyik barátnő ezt mondja a másiknak: — Grosse Hoffnung ohne Arbeit kommt hier nicht zu Pass! Nagy remény munka nélkül nem jut útlevéelhez — ehelyett: — Grosse Hoffnung ohne Arbeit ist hier nicht am Platz! Nagy remény nem kecsegteti munka nélkül. Hollandusul: komt hier niet te pas: nincs helyén, magyarosabban: nem kecsegteti, német átfordítással: nem jut útlevéelhez.

Hogyan is lehetne csak a mindennapi élet szükségleteihez alkalmazkodó és csupán e fogalmak kifejezésére szolgáló plattdeutsch nyelvvel megközelíteni azt a hollandi nyelvet, melyet évszázados munkával műveltek meg és amelynek egy rendkívül fejlett kultúra összes területein rendelkezésre kell állania.

A hollandi nyelvnek kifejezési módja a németétől nagyon eltér. Némely kifejezés első pillanatra naivnak tűnhetik föl, így jár az a hollandus is, aki a dán nyelvet tanulja, egyébként nem minden német hang csendül kellemesen a hollandi fülnek sem. Ilyenek például a német sziszegő hangok és a széles kiejtésű „ei”, különösen éneklő hangsullyal. Meg lehet azonban hamar szokni ezt is.

Egy bizonyos. A hollandi nyelvnek minden gondolat és érzés számára megvan a maga jellegzetes kifejezése. A hollandi nyelv felséges hangszere a költőnek és a hollandi népdal . . . aki egyszer élvezte varázsát a holland és flamand népdaloknak, soha el nem felejtí azt!

A hollandi hangzattan — a torokhangu g és ch kivételével — könnyen elsajátítható, a hollandi nyelvtan egyszerűbb, mint a német, a főnehézséget a szintakszis okozza, a nyelv sajátosságával összefüggő beszédfordulatok, mindenekelőtt azonban a hangsúlyozás.

A hollandi nyelv nincs úgy fegyelmezve, mint a német, melyet szigorú nyelvtani szabályok kötnek. De hogyan is várhatnánk fegyelmet egy olyan nép nyelvétől, melynek a kiküzdött szabadság iránti szeretete oly mélyen a szívében gyökereszik! Nemhiába van Hollandiának annyi vallásos szektája és ennél is több politikai pártja! Pár jelentékeny hollandi író még helyesírási különködések is megenged magának. Vanak könyvek, ahol a sajtóhibákat íráshibák helyettesítik. Je-

gyezzük meg jól, itt nem leegyszerűsített helyesírásról van szó, mely felé joggal törekszenek, hanem goromba hibákról, melyeket a helyesírási szabályok ellen követnek el. Ily könyvek kivételt képeznek, a legfeltűnőbb azonban az, hogy létezésük seholsem szül rossz vért.

A gyakorlati használatra forgalomban lévő olvasókönyveknek nem lehet mindig hinni. Van hollandi nyelv az írás és a beszéd számára. Nem ritka eset, hogy e két nyelv ellenségesen áll egymással szemben.

A hollandi nyelvterület a holland-indiai gyarmatokon, Transvaalon és kisebb nyelvszigeteken kívül Flandriára (Észak-Belgium) is kiterjed.

Nőmozgalom Hollandiában.

Irta: W. Wijnaendts Francken-Dyserinck.

A nőkérdés lassan és fokozatosan fejlődött Hollandiában és mindig akadtak férfiak, akik síkraszállottak az ügyért.

Már Erasmus rámutatott dialogusaiban arra, hogy a nőket olyan életre kényszerítették, melyet vallási és háztartási kötelességek töltöttek ki és ezért a férfiak játékszernek tekintették őket. Meggyőződése volt, hogy a nők e rabszolgasorsból szabadulni igyekeztek. Egy mindmáig ismeretlen író: P. B. v. W. 1795-ben egy röpiratot adott ki ezzel a címmel: „Annak bizonyítására, hogy a nőknek az ország kormányzásában részt kell venniök“. A nőmozgalom legrégebb előhírnökéül tekintendő egy Párisban megtelepedett hollandi nő, Etta Palm, aki Mira-beau leveleiben d'Aelders vendue à la Princesse d'Orange et à la Prusse báróné néven szerepel.

Röviddel azután, hogy egy Frederika Bremer nevű svéd hölgy Amerikába utazott, egy hollandi lelkész özvegye, Storm van der Chys asszony is átkelt az óceánon, hogy tájékozódjék a nőmozgalmak felől. Erélyes törekvéseinek köszönhető, hogy már 1865-ben megnyílt az első ipariskola leányok számára és 1866-ban a gyógyszerészi pályát megnyitották előttük. Számos beszédet tartott, bár a sajtó igyekezett akadályokat gördíteni útjába. Egy földmivelésügyi kongresszuson Prinz Friedrich mégis azt a barátságos megjegyzést tette, hogy „Storm van der Chys „asszony“ példát nyújt a hollandi nőknek“. Segítőtársa is akad Fröbel egy lelkes tanítványának, az ismert írónőnek, Elise van Calcar-Schiötlingnek személyében, akinek „A nő kettős hivatása“ c. kisebb művét P. J. Blok történész úttörőnek mondja.

Mindketten résztvesznek a külföldi nőkongresszusokon.

Meg kell még emlitenem Minna Kruseman asszonyt, aki Multatulival, a nagy hollandi íróval barátságban volt, aki a reformruházkodás előhírnökének tekintendő és aki „szabad“, de hűséges házasságban élt, több gyermeknek anyja volt, akik előtte haltak el. Magas kort ért el és szűkös körülmények között Párisban hunyt el. Utolsó munkája egy a békéről szóló kisebb írásmű volt.

Multatuli eszméi, főleg „Thugatêr“ c. műve már előkészítették a jövőt.

A hatvanas évek végén röpiratokban és időszakos lapokban meglehetősen éles harc tört ki a nők emancipációja ellen. Férfiak támadták és védelmezték a mozgalmat, férjes és hajadon nők a mozgalom mellett törtek lándzsát. Az a jog és lehetőség, hogy a nő férfihez hasonló szellemi kiképzést és műveltséget elérhessen, állott a küzdelem előterében, de a munka-probléma is és a jobb körökhöz tartozó nőknek az a szükséglete, hogy egy kevés pénzt keressenek vagy függetlenítsék magukat, önzetlennel segítőtársakat szerzett a mozgalomnak. 1870-ben megalapították „A munka nemesít“ nevű egyesületet, két évvel később ugyanazon célokkal egy másikat, melyek igyekeztek a felmerülő óhajokat megvalósítani.

Néhány évvel később Thorbecke, a szabadszellemű közoktatásügyi miniszter, stud. med. Aletta Jacobs javaslatára megnyitja az egyetemet a nők előtt, miután Calcar asszonyt már előbb gyermekkertészeti felügyelőnének nevezte ki.

A hollandi alkotmány revíziójánál, 1887-ben több képviselő foglalt állást amellett, hogy a nőknek a választási jog lehetőségét megadják. A nők általában nem törődtek e kérdéssel és így a szavazati jogot csak a férfiak kapták meg. ez mintegy harminc évig tartó küzdelemnek lett a forrása. Elképzelhetetlen lett volna e harcot megfelelő szervezet nélkül folytatni és az elmúlt évben elhunyt Mina Drucker asszonynak köszönhető a „Vrije Vrouwenvereniging“ alapítása, melyből különböző új egyesületek eredtek, mint a „Kölcsönös Nővédelem“, mely a német „Anyavédelem“ nevű egyesülettel hasonlítható össze és amely meglehetősen sokat tett az eltartási kötelezettség érdekében. A régi napoleoni törvény: „la recherche de la paternité est interdite“ 1908-ban megszűnt Hollandiában. Az erkölcsiségi mozgalomnak — melyet nagyrészt és már 1847 óta, mikor Petronella Voute, mint diakonissza ennek szentelte magát, a „keresztény“ csoport vezettet — a férfiak között alapos támaszai voltak. Az erkölcsi öntudat emelésére alakult keresztény nőegyletnek elnöknője az időközben elhunyt Klerck van Hogendorp grófnő a későbbi években alapítója és első elnöknője lett a „Nemzeti Nőtanács“-nak (Hollandi Nőegyesületek Szövetsége). Az erkölcsiség apostolának és a női jogok

harcosának útjai gyakran kereszteződnek, ám néha párhuzamosan haladtak egymás mellett. A házasságon kívüli anyák és gyermekek jogaiért szóval és írással harcolt Molengraaff jogtanár, aki még most is dolgozik a meglehetősen hiányos el-tartási törvény javításán. Ma elnöke ő a „Nőérdekek Uniója“ nevű egyesületnek, mely a haladó nőmozgalomnak jobbszár-nyát képviseli.

Amióta az időközben elhunyt Drucker asszony — aki az ismert „asszony-kisasszonykérdést“ a maga számára gya-korlatilag megoldotta, amennyiben magát házasság nélkül Drucker asszornak nevezte és végül is csak így ismerték egész Hollandiában a „Christliche Presse“ kivételével — 1893-ban“ Vrije Vrouwevereeniging-ét (Szabad Nőegyesü-let) megalapította, lehet Hollandiában szervezett nőmozga-lomról beszélni. Ez a „Nők Szavazati Jogának Egyesülete“ 1894-ben történő megalakulása után egy női munka-kiállításon érte el tetőpontját, melyet Vilma királynő trónralépése alkalmával rendeztek. A kiállítás nagy anyagi hasznot eredményezett és e pénzzel egy női munkairodát lé-tesítettek, melynek első vezetőnöje az időközben elhunyt Ma-rie Jungius volt. Számtalan lány és asszony csak az ő mű-ködése révén ébredt tudatára annak, mily tartalmatlan az életük, milyen gazdag lehetne és társaik mily hallatlanul nagy és jelentékeny munkát fejtettek ki már eddig is.

Már 1917-ben a nők passzív választójogot kaptak és egy nőt, Suze Groenewegent szocialista programmal a par-lament tagjává választották, 1922-ben pedig nyolc női kép-viselő került be a kamarába, a sors iróniájaként köztük volt annak a férfiunak leánya, aki a hatvanas évek vége felé a nők oktatási lehetősége érdekében, de egyenjogositásuk ellen foglalt állást azzal a kijelentéssel, hogy „a nő minden elmé-leti tudása mellett is mindig csak rossz üzemvezető és rossz képviselő lehetne.“

Es épp ez a nő volt mintaképe az elsőrendű képviselő-nek: egy súlyos politikai összecsapás alkalmával a flottakér-dés tárgyalásánál egyéni felfogását nem tudta összhangzásba hozni pártelnökének véleményével és ezért a legközelebbi vá-lasztáson megbüntették. A lajstromos választás rendszere a vezetőknél korlátlan hatalmat ad és a jellemes nőnek a jelölő listán egy kilátástalan hellyel kellett megelégednie. 1925. év-ben már csak hat nő került be az alsóházba — nyolc helyett. Az egész politikai konstelláció azonban úgy alakult ma, hogy a női jogokat, pl. a nagyon elavult házassági tör-vénynek (1838) kiigazítását, különböző politikai mérlegelések-nek kellett feláldozni.

Az ügy ez árnyékoldalától eltekintve, örülhetünk, hogy a női mozgalom állandó eredményeket ér el. Nincsenek még

női biráink, polgármestereink, jegyzőink, de e törekvéseinken kívül a hadsereg közigazgatási kérdéseibe is beleszólást kívánunk. A teológiai fakultás ellenben már rendelkezésre áll a nőknek, már vannak női lelkészek, többek között a mennonitáknál és a protestáns szövetségben. Szigoruan kálvinista teológiai szigorlók és doktornők is követelik azt a jogot, hogy legalább segédlelkészek lehessenek. Az a meggyőződés, hogy mindez tisztán idő kérdése és a heves elvi küzdelem tulajdonképpen még csak akörül folyik, vajon kívánatos-e, hogy férjnél lévő asszonyok államszolgálatban maradjanak, vagy ily szolgálatba alkalmaztassanak. Ezt engedélyezték egyszer, máskor határozatokat hoztak ellene, majd egy újabb haladó szellemű minisztérium a kérdést igenlőleg intézte el, a férjnél lévő tanítónők, telefonnál alkalmazott nők sorsa nincsen biztonságban. A nők versenye nem kívánatos a férfiak számára és a fiatalabb nemzedék nehezen, nagy áldozatokkal megszerzett jogai birtokában a nőkérdés iránt teljes közönnyel viseltetik. A katolikus dogmák (a római kat. olikus nőszövetség még a semleges „Nemzeti Nőszövetségtől“ is távol tartja magát) megnehezítik a küzdelmet és a legmagasabb helyen nem viseltetnek hajlandósággal a nőmozgalom iránt. Abban az országban azonban, ahol az állam első hivatalát később is egy nő fogja betölteni és ahol most is két egyetemi tanárnő funkcionál, a győzelem el nem maradhat.

Magyar-holland krónika.

Amsterdam készül az olimpiászra. Amsterdamból jelentik: Az 1928. évi olimpiai játékok iránt, amelyek ezuttal Amsterdamban kerülnek lebonyolításra, hatalmas érdeklődés mutatkozik, ami következtetni enged arra, hogy a külföldről igen sokan fogják ebből az alkalomból Amsterdambot felkeresni. Erre számítva, az olimpiai játékok szervezőbizottsága központi szervet létesített az elszállásolási ügyek intézésére. Ez a szerv tartja számon az elszállásolás lehetőségeit és ez fogja elintézni a külföldi vendégek kérdezősködését. Mulhatatlanul szükség van arra, hogy ilyen központi szerv irányítsa a szervezést, mert különben helytelen tájékoztatások, továbbá árdrágítások fordulhatnak elő; maguknak az érdekelteknek is előnyére szolgál, ha tartózkodnak ezen a téren minden külön kezdeményezéstől. Minden erre vonatkozó kérdezősködéssel az olimpiai játékok főtitkárságához (Amsterdam; Weesperzyde 32.) kell fordulni.